

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1971.1.02>

A. LIEBMAN

EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI ESIMENE KONGRESS

5. novembril 1920 toimus Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, kus määrati kindlaks Eesti kommunistide võitlusülesanded ja taktika kõige raskemaks perioodiks Eesti parteiorganisatsiooni kuulusrikkas ajaloos — aastaiks, mil toimus võitlus eesti kodanluse natsionalistliku diktatuuri kukutamiseks.

*

Kodusõja lõppemine proletariaadi lüüasaamisega Eestis seadis siinsete kommunistide ette hoopis teistsugused ülesanded kui Nõukogude Venemaal. Sel ajal kui VK(b)P lahendas sotsialistliku ülesehitustöö küsimusi, pidid Eesti kommunistid ja kogu töörahvas uuesti organiseeruma ning kodanluse ründamiseks jõude koondama. Kodanliku korra kehtestamisest ja ajutisest püsijäämisest oli tingitud ka Kommunistliku Partei Eestimaa organisatsiooni uus seisund: ta pidi nüüd hakkama tegutsema omaette organisatsioonina, III Internatsionaali sektsioonina. Eestimaa parteiorganisatsioon lahkus VK(b)P koosseisust, kuhu ta oma tekkimisest peale oli kuulunud.

1918. aasta novembris kohalike parteiorganisatsioonide konverentsil Tallinnas valitud Eesti töötajate revolutsioonilise võitluse juhtimise keskust ei nimetatud veel Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomiteeks, vaid Kommunistliku Partei Eesti Keskkomiteeks. Eestis ei olnud veel lõplikult välja kujunenud oma iseseisvat parteiorganisatsiooni, ehkki kommunistid juhtisid Eesti tööliklassi võitlust kodanliku diktatuuri tingimustes iseseisvalt. Kommunistliku Partei Eesti Keskkomitee pidi olema Eestis juhtivaks keskuseks, kuni Eestimaa Kommunistlik Partei oma kongressil juriidiliselt vormistab eraldumise VK(b) Parteist ja valib partei juhtivad organid.

Nii Kominterni Täitevkomitee kui ka VK(b)P Keskkomitee pidasid Eestimaa parteiorganisatsiooni niisugust järkjärgulist väljakujunemist õigeks. 22. juunil 1920 kiitis VK(b)P Keskkomitee Poliitbüroo V. I. Lenini juhtimisel¹ heaks Eestimaa parteiorganisatsiooni vahetu kuulumise Kommunistliku Internatsionaali koosseisu tema ühe sektsioonina.²

Kohe pärast Kodusõja lõppu, kui partei illegaalsed kollektiivid olid paljudes kohtades taastatud ja juba tööle asunud ning side nende ja Keskkomitee vahel loodud, kui illegaalse partei mõju Eesti tööliklassi revolutsioonilises võitluses üha tugevnes, hakkas Keskkomitee tegema ettevalmistusi partei I kongressi kokkukutsumiseks. Kongressi oli vaja selleks, et teha kokkuvõtte viimaseagsest tegevusest, võtta vastu partei programm ja põhikiri, määrata partei taktika Eesti töörahva koondamisel Kommunistliku Partei ümber võitluseks nõukogude võimu taaskehtestamise eest ja valida partei juhtivad organid. Kongress pidi seega lõpule viima Eestimaa Kommunistliku Partei kui III Internatsionaali ühe sektsiooni konstitueerimise.

Eestimaa parteiorganisatsiooni edasise töö seisukohalt oli otsustav tähtsus 1920. aasta juulis-augustis toimunud Kommunistliku Internatsionaali II kongressil ja enne kongressi

¹ В. И. Ленин, Полное собрание сочинений. Т. 41, lk. 637.

² Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress. Dokumente ja materjale. Tallinn, 1960, lk. 25.

ilmunud V. I. Lenini raamatul «Pahempoolsuse» lastehaigus kommunismis». Tänu kongressi otsustele ja V. I. Lenini teostes antud juhenditele suutis Eesti Keskkomitee vabandada mõningatest pahempoolsetest vigadest ja taktikalistest väärisukohtadest,³ tihendada kontakti massidega, välja töötada I kongressi ettevalmistamise ja läbiviimise kava ning see ellu viia.

Esialgu kavatseti kongress kokku kutsuda 1920. aasta septembris,⁴ kuid Valgas, Pärnus, Tartus, Tallinnas ja Harjumaal sama aasta hilissuvel toimunud töölisorganisatsioonide rüüstamise puhul arreteeriti üle kahesaja seltsimehe ning paljud parteikollektiivid said tugevasti kannatada. Seetõttu tuli Eestimaa parteiorganisatsiooni I kongress Tallinnas illegaalselt kokku alles 5. novembril 1920.⁵

Kongressil olid esindatud Tallinna, Narva, Harju- ja Viljandimaa parteiorganisatsioonid. Sel ajal oli parteis ligemale 700 liiget, kelledest umbes 20 protsenti istus vangi. Partei poliitiline mõju ja kaal aga oli muidugi mõõtnatult suurem kui tema liikmeskond. Nii näiteks ületas selleks ajaks partei aktiivsete abistajate (sidepidajate, kirjanduse levitajate jt.) arv partei liikmete arvu vähemalt neljakordselt. Illegaalse Kommunistliku Partei juhtimisel töötas Tallinna Ametiühingute Kesknõukogu, kuhu 1920. aastal kuulus 16 000 töelist.

Kongressist võtsid osa V. Kingissepp, J. Kreuks, M. Likemets, J. Linkhorst (alates 1922. aastast reetur), V. Loorents, J. Pilbas, H. Rebane, O. Rästas, J. Saks, A. Vedru ja R. Vakmann, kes esindasid 80 protsenti partei liikmeid.

*

Esimese küsimusena arutas kongress ettekandeid Eesti Keskkomitee poliitilise ja organisatoorse töö ning Eesti Tööraha Kommuuni tegevuse kohta.

Eesti Keskkomitee tegevuse aruande esitas V. Kingissepp, kes märkis, et 1918. aasta lõpust, s. o. Eesti Keskkomitee moodustamisest, kuni kongressi kokkutulekuni määrasid Eesti parteiorganisatsiooni poliitilise suuna kindlaks selle ajavahemiku peamiste võitlusetappide põhiülesanded. Nendeks olid: 1) partei aktiivne osavõtt Kodusõjast Nõukogude Vabariigi poolel Lääne imperialistide, eesti kodanluse ja vene valgekaartlaste vastu, 2) alates 1919. aasta juulist, s. o. pärast Eesti Tööraha Kommuuni likvideerimist, võitlus rahu eest kodanliku Eesti ja Vene NFSV vahel ja 3) 1920. aasta veebruarist, s. o. Tartu rahu sõlmimisest alates, Eesti proletariaadi klassivõitluse juhtimine kodanliku diktatuuri tingimustes. Aruandja valgustas üksikasjaliselt partei tegevust igal etapil, peatuses ühtlasi neil raskustel, mille vastu Eesti Keskkomitee oma töös oli porganud. Organisatoorse töö tempo oleks V. Kingissepa arvates olnud kahlemata palju kiirem, kui partei oleks suutnud juurde tõmmata rohkem neid seltsimehi-kommuniste, kes koos taanduvate Punaarmee üksustega olid tõmbunud Eestist Nõukogude Venemaale. Puudus organisaatoritest oli parteiorganisatsioonis nii terav, et sageli paigutati seltsimehi otse tehniliselt töölt vastutavate organisaatorite kohale. Samuti andis end kohati tunda kogenud agitaatorite vähesus.

J. Anveldi kui Eesti Tööraha Kommuuni esimehe kirjalik aruanne kongressile sisaldas üksikasjalise ülevaate kommuuni tegevusest.

Aruannetega esinesid kongressil ka kohalike parteiorganisatsioonide esindajad. Tallinna esindaja rääkis sellest, et Tallinna parteiorganisatsioon on kogu aeg sammunud klassivõitluse, eriti streigiliikumise esirinnas, hoolimata sellest, et valge terror tema suhtes kõige metsikumat vägivalda rakendas. 1920. aasta jooksul oli Tallinna parteiorganisatsioon tugevasti kasvanud: suvel tegutses siin 12 parteikollektiivi, kongressi ajaks aga oli nende arv suurenenud 25-le. Raske oli olukord Narvas, kus parteiorganisatsioon, nagu mainis kongressil selle organisatsiooni esindaja V. Loorents, oli lühikese ajaga kaotanud palju aktiivseid organisaatoreid, R. Eige näol aga ühe parima neist.

³ Vt. A. Liebman, Eestimaa Kommunistliku Partei loomise ajaloost. Tallinn, 1960, lk. 76—77, 101—102.

⁴ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, lk. 88.

⁵ Sealsamas, lk. 59.

Harju- ja Viljandimaa parteiorganisatsioonide esindajad M. Likemets, J. Pilbas, H. Rebane ja H. Saks jutustasid maakollektiivide omavahelise sidepidamise kogemustest ja raskustest. Kõik sõnavõtjad rõhutasid, et Eestimaa parteiorganisatsioon ja tema Keskkomitee olid raskustest hoolimata ära teinud suure töö.

Enamik sõnavõtjaid puudutas ka konflikti ühelt poolt VK(b)P Eesti Osakondade Keskkomitee ja teiselt poolt Eesti Keskkomitee ning tema välismaa büroo vahel ja mõistis selle hukka.⁶

Aruannete kohta võeti ühel häälel vastu otsus, milles Keskkomitee ja Eesti Tööraha Kommuuni tegevus heaks kiideti, õigeks tunnistati ka välismaa büroo asutamine.⁷

*

Ülevaatega Kominterni II kongressi tööst esines R. Vakmann.

Juba Kominterni asutamise kongressil, mis teatavasti toimus 1919. aasta märtsis, oli Eestimaa kommunistlikku organisatsiooni esindanud otsustava häälega delegaat (H. Pöögelmann). Sellest ajast peale oli kogu Eesti parteiorganisatsiooni töö toimunud järjekindlalt Kominterni otsuste vaimus. Kominterni II kongressil viibisid Eestimaa parteiorganisatsiooni esindajatena H. Pöögelmann ja R. Vakmann.

Eestimaa parteiorganisatsiooni I kongress kiitis Kominterni II kongressi otsused ühel häälel heaks ja otsustas oma edasises töös neist juhinduda. Vastavalt Kommunistliku Internatsionaali struktuurile otsustati parteid hakata nimetama Eestimaa Kommunistlikuks Parteiks. Kongressi resolutsioonis konstateeriti: «Venemaa Kommunistlikust Parteist lahusoleva Eestimaa Kommunistliku Partei olemasolu on tingitud sellest, et Eesti töölisteklass rõhutatud klass on ja tema partei — Eestimaa Kommunistlik Partei linnuprii on selsamal ajal, kui Venemaa töörahas valitsev klass on ja Venemaa Kommunistlik Partei — valitsev partei, ning et samal ajal, kui meie alles «oma» kodanlike valitsuse ja korra kukutamise võitlust peame. Võidurikas tööraha revolutsioon ühendab Eestimaa Kommunistliku Partei Venemaa Kommunistliku Parteiga uuesti ka organisatsiooniliselt.»⁸ Kongress otsustas kindlalt toetada Nõukogude Venemaad, jäädes ustavaks proletaarse internatsionalismi seisukohtadele. Oma otsuses rõhutas kongress, et Eesti töörahas on eluliselt huvitatud nõukogude võimu püsimisest Venemaal, ning deklareeris, et kuuludes vahetult Kommunistlikku Internatsionaali, tahab EKP samal ajal võidelda kõige tihedamas kontaktis Venemaa Kommunistliku (bolševike) Parteiga.⁹

Eestimaa parteiorganisatsiooni juriidiline vormistamine Eestimaa Kommunistlikuks Parteiks käesoleval kongressil toimus programmi ja põhikirja kui parteid konstitueerivate põhidokumentide vastuvõtmise teel.¹⁰

Juba KP Eesti Keskkomitee kirjaskirjas 7. juunist 1920 VK(b)P Keskkomiteele, milles tõstatati Eestimaa organisatsiooni ja VK(b)P organisatsiooniliste suhete reguleerimise küsimus, oli märgitud partei programmi kindlaksmääramise suurt tähtsust igapäevases võitluses.¹¹ Eestimaa parteiorganisatsiooni programmiliste põhiülesannete küsimus oli tõusnud päevakorrale juba 1920. aasta mais, mil illegaalne Keskkomitee võttis vastu otsuse programmi projekti väljatöötamise kohta.¹² Sellekohase projekti koostaski Petrogradis viibiv välismaa büroo liige H. Pöögelmann ja see saadeti Eestisse Keskkomiteele 1920. aasta juunis. Siin paljundati projekt šapirograafil ja saadeti siis parteikollektiividele läbiarutamiseks.¹³ KP Eesti Keskkomitees arutati programmi projekti mitmel korral ja tehti temas ka parandusi.

⁶ A. Liebman, Eestimaa Kommunistliku Partei loomise ajaloost, lk. 40—46, 148.

⁷ Eestimaa Kommunistliku partei I kongress, lk. 64.

⁸ Sealsamas, lk. 65.

⁹ Sealsamas, lk. 65—66.

¹⁰ V. I. Lenin on korduvalt rõhutanud, et küsimuste hulgas, mida võib otsustada ainult kongress, on esimesel kohal partei programmi ja põhikirja läbivaatamine, muutmine ning kinnitamine. (V. I. Lenin, Kehvtalurahvale. Teosed, 6. kd., lk. 389.)

¹¹ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, lk. 24.

¹² EKPA, f. 25, nim. 1, s.-ü. 112, l. 24.

¹³ Sealsamas, s.-ü. 110, l. 9; f. 27, nim. 1, s.-ü. 780, l. 2—3.

Programmi projektist, mis kannab nimetust «Eestimaa Kommunistliku Partei programmilised põhilused», andis kongressil ülevaate V. Kingissepp.¹⁴ Projekt koosnes pikemast sissejuhatastest ja viiest osast: 1) võim nõukogude kätte, 2) proletariaadi diktatuur ja punane sõjavägi, 3) tööraha valitsuse ülesanded majanduse alal, 4) ülesanded ühiskondliku kindlustamise, s. o. sotsiaalkindlustuse alal ja 5) ülesanded hariduse ja kasvatuse alal.¹⁵ Sissejuhatavas osas oli antud marksistlik hinnang kodanliku Eesti majanduslikule ja poliitilisele olukorrale ning sellest tulenevale, mis viib Eesti tööraha paratamatult proletariaarsele revolutsioonile. Esimene ja teine osa olid pühendatud EKP poliitilistele põhieesmärkidele, milleks olid kodanliku võimu kukutamine ja proletariaadi diktatuuri kui nõukogude võimu vormi kehtestamine. Programmi kolmas osa, milles käsitleti tööraha valitsuse ülesandeid majanduse alal, sisaldas neli alajaotust, kus oli fikseeritud eesmärk muuta tootmine, transport ning finants- ja kaubandusettevõtted üldrahalikuks omandiks ja nende edasise arendamise põhiülesanded. Programmi neljas osa sisaldas ülesandeid töökaitse ja sotsiaalkindlustuse ning viies osa — hariduse ja kasvatuse alal.

Programmi projekti arutamisel kongressil kujunes ainsaks vaidlusaluseks sissejuhatastuse esinev formuleering: «... tööraha enesemääramist teostades ühineda teiste nõukogude vabariikidega...»¹⁶

Selline formuleering oli enne kongressi Keskkomitee istungil hääletenamusega vastu võetud. V. Kingissepp polnud juba siis sellise sõnastusega nõustunud ja esitas ka kongressil omapoolse redaktsiooni: «... tööraha enesemääramist teostades ühineda Nõukogude Venemaaga...»¹⁷ EKP I kongressi protokollis on küll märgitud, et V. Kingissepp põhjendas oma ettepanekut, kuid pole tema argumentide sisu refereeritud.¹⁸ M. Likemets ja O. Rästas avaldasid arvamust, et ühinemise küsimuses tuleks programmi jätta paindlikum formuleering.¹⁹ Vastu võeti V. Kingissepa ettepanek, mille poolt hääletas 7 ja vastu 4 kongressist osavõtjat.

Neid erinevaid ettepanekuid pole võimalik seletada Keskkomitee liikmete printsipiaalselt erinevate seisukohtadega Nõukogude Venemaaga ühinemise küsimuses. Ka I kongressi protokollis ja «Kommunisti» lendlehes nr. 21 avaldatud informatsioonis rõhutatakse, et erinevad arvamused selles küsimuses pole põhimõttelist laadi, vaid tingitud Nõukogude Eesti riikliku ühinemise formuleerimise otstarbekusest partei programmis.²⁰ Kongressil väljendas partei seisukohta ühel häälel vastuvõetud resolutsioon Kommunistliku Internatsionaali II kongressi kohta, milles rõhutati, et «võidurikas tööraha revolutsioon ühendab Eestimaa Kommunistliku Partei Venemaa Kommunistliku Parteiga uuesti ka organisatsiooniliselt.»²¹

Tendentslikult on seda mõttevahetust käsitlenud V. Arhangelski.²² Ühelegi konkreetsele allikale osutamata väidab ta, et EKP I kongressil olevat tegutsenud «Pöögelmanni ideelise mõju all oportunistlik rühmitus», kes ettepanekuga formuleerida programmis Nõukogude Eesti ühinemine teiste nõukogude vabariikidega olevat tahtnud «Eestimaa Kommunistlikku Parteid pöörata kodanliku natsionalismi teele». Seda oma subjektiivset konstruktsiooni edasi arendades omistab V. Arhangelski, jällegi ühelegi parteidokumendile viitamata, olematule rühmitusele teesi sotsialistliku revolutsiooni võidu võimatusest Eestis proletariaadi võiduta Läänes.²³

¹⁴ Protokollis puudub kokkuvõte V. Kingissepa esinemisest. Osaliselt on see ära toodud EKP Keskkomitee aruandes Kominterni Täitevkomiteele EKP I kongressi kohta (Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, lk. 105) ja «Kommunisti» lendlehes nr. 21.

¹⁵ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, lk. 75–80.

¹⁶ Sealsamas, lk. 66.

¹⁷ Sealsamas.

¹⁸ Sealsamas.

¹⁹ Sealsamas.

²⁰ Sealsamas, lk. 66, 89.

²¹ Sealsamas, lk. 65.

²² В. И. Архангельский. Коммунистическая партия Эстонии — организатор и руководитель революционной борьбы рабочего класса в 1920—1924 годы. Л., 1955. Käsitlirjaline kandidaadiväitekiri.

²³ Sealsamas, lk. 90.

Programm tervikuna võeti kongressil vastu ühel häälel ja vastavalt Kominterni põhikirjale saadeti ta kinnitamiseks Kominterni Täitevkomiteele.²⁴ Juba novembris avaldati «Eestimaa Kommunistliku Partei programmilised põhilause» ja «Eestimaa Kommunistliku Partei põhikiri» EKP illegaalsete väljaannetena (tiraaž 15 000) ning saadeti kõigile kohalikele parteiorganisatsioonidele. Nende kui partei põhidokumentide tundmine oli igale kommunistile kohustuslik.

Kui EKP seda programmi võrrelda VK(b)P VIII kongressil 1919. aasta märtsis vastuvõetud programmiga, mis kuni EKP programmiliste aluste vastuvõtmiseni oli juriidiliselt ka Eestimaa parteiorganisatsiooni programmiks, võime sedastada, et töörahva valitsuse niisugused ülesanded pärast võimu enda kätte võtmist, nagu armee organiseerimine, majanduse viimine sotsialistlikele alustele, sotsiaalsete ning haridus- ja kasvatusküsimumuste korraldamine on VK(b)P programmi eeskujul konspektiivselt formuleeritud ka Eesti Kommunistliku Partei programmi 3., 4. ja 5. osas.²⁵

Õigusega pöörati «EKP programmilistes põhilause» suurt tähelepanu agraarküsimusele, kuna programm pidi kajastama ka proletariaadi liitlase osa sotsialistlikus revolutsioonis ja andma töötavatele talupoegadele vastuvõetava tegevuskava võitluseks oma olukorra parandamise eest. Programmi kohaselt tuli pärast kodanliku diktatuuri kukutamist ja töörahva võimu kehtestamist luua maal ühiskonna valdusesse võetud mõisates, karjamõisates ja mõisataloistes üksikutes või ühendatud suurtaludes ühismajapidamised.

EKP Keskkomitee Parteiarhiivis on olemas H. Pöögelmanni isiklike parandustega «Eestimaa Kommunistliku Partei programmiliste põhilause» projekti eksemplar masinakirjas.²⁶ Selle võrdlemisel EKP I kongressil vastuvõetud programmiga selgub, et ta vastab peaaegu täielikult programmi lõplikule tekstile. Redaktsioonilist laadi paranduste kõrval esineb selles ainult üks põhimõtteline parandus, mis puudutab suhtumist keskmaapidajatesse: projektis tehakse seoses põllumajanduse kollektiviseerimisega teravat vahet väike- ja keskmaapidajate suhtes rakendatavates meetodites: «ühismajapidamisele tuleb püüda ka väikemaapidajate keskel, neid sõnalise agitatsiooniga ja ainelise toetusega sellele õhutada, kuna keskmisi talupidajaid töörahva kindla kontrolli ja töökaitsse nõudmiste täitmisega sellele teele tuleb sundida, et erapalgatööd lõplikult kaotada ja põllutöö viljakust tõsta.»²⁷

Selline formuleering kesktalurahva küsimuses 1919. aasta juulis kinnitab H. Pöögelmanni brošüüris «Ääremärkused Venemaa Kommunistliku Partei programmi juure» esineva kesktalurahvasse pahempoolse suhtumise ülekandmist ka programmi projekti kõnesolevasse varianti.²⁸

Võib arvata, et H. Pöögelmann, mõjutatuna Kominterni II kongressi otsustest, tegi eespool esitatud formuleeringu ise ümber. Teatavasti valiti H. Pöögelmann Kominterni II kongressil agraarkomisjoni liikmeks. Sellesse komisjoni kuulus ka V. I. Lenin, kelle juhtimisel komisjonis toimus laialdane diskussioon. 4. augustil 1920 võttis Kominterni II kongress vastu V. I. Lenini poolt koostatud teesid agraarküsimuses, milles rõhutati, et üleminek kollektiivsele maaharimisele peab toimuma järk-järgult, kasutades keskmiku suhtes veenmismeetodit.²⁹

Uues formuleeringus, nagu see esineb Eestis põrandaall paljundatud programmi projektis, mis kongressil vastu võeti, jäi kesk- ja väikemaapidajatele nende käes oleva maa kasutamise õigus. Kuid «kogu majanduslise poliitikaga, sõnalise agitatsiooniga ja töö-

²⁴ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, lk. 105.

²⁵ Vt. NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused. I osa. Tallinn, 1956, lk. 409—429.

²⁶ ЕКРА, ф. 27, н. 1, с. 781, л. 1—4. Käesoleval eksemplaril puudub viimane leht, kus peaks juttu olema partei ülesannetest sotsiaalkindlustuse ja hariduse alal.

²⁷ Sealsamas, s. 786, l. 4.

²⁸ Vt. E. Plotnik, Hans Pöögelmann. Elu ja tegevus. Tallinn, 1965, lk. 301—302.

²⁹ Коммунистический Интернационал в документах. Решения, тезисы и воззвания конгрессов Коминтерна и пленумов ИККИ 1919—1932 г. 1933, lk. 132—139; vt. V. I. Lenin, Agraarküsimuste teeside esialgne visand. Teosed, 31. kd., lk. 127—138, 524.

kaitse määruste täitmise järjekindla järelevalvamise teel» tuli ka nende keskel «püüda ühismajapidamise poole, et palgatööd lõplikult kaotada ja põllutöö viljakust tõsta».³⁰

EKP programmi elluviimine eeldas kindla liidu loomist proletariaadi ja töötava talurahva vahel. Kuid programmi koostamisel ei võetud arvesse maatõõrahva erinevate sotsiaalsete rühmade taotlusi, mille rahuldamine selle liidu kujunemist oleks soodustanud. Nii ei nähtud ette maa andmist maata ja vähese maaga talupoegadele, kes seda soovisid. See EKP I kongressil vastuvõetud programmis esinev puudus kajastas üldse EKP seisukohti tol perioodil agraarküsimuses. Hiljem, pidades võitlust masside enda poole võitmise eest ja tuginedes Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kogemustele, revideeris EKP oma seisukohta selles küsimuses ja asus ka siin õigele teele. Seekord kinnitab V. Arhangeliski oma väidet EKP I kongressil partei agraarprogrammi arutamisel kahe voolu kujunemisest viitega dokumendile, mis pidavat olema EKP Keskkomitee Parteiarhiivis. Selle dokumendi alusel kritiseerib ta ühtlasi hävitavalt «Pöögelmanni poolehoidjaid», kes sellega, et nad kongressil olevat surunud programmi vägivalla rakendamise teesi keskmike suhtes sotsialismi ülesehitamise ajajärgul, olevat püüdnud proletariaati isoleerida oma liitlastest kesktalurahvast.³¹ Viidatud säilitusüksuses — EKPA, f. 27, nim. 1, s.-ü. 786 — aga niisugust järeldust kinnitavat dokumenti ei leidu. Märgitud säilitusüksus sisaldab programmi esialgse variandi, millel on olemas H. Pöögelmanni parandused kesktalurahva suhtes rakendatavate meetodite osas.

EKP I kongressil vastuvõetud «Eestimaa Kommunistliku Partei programmilistes põhilausetes» ei käsitletud peaaegu üldse partei konkreetseid ülesandeid ja taktikat kodanliku diktatuuri tingimustes. See polnud juhuslik, vaid peegeldas sotsialistliku revolutsiooni lähenemise tempo teatavat ülehindamist, nagu see oli tollal omane Kominterni teistelegi sektsoonidele.

Ägedas võitluses sotsiaaldemokraatia liidrite reeturlikkusega eitasid paljud noored kommunistlikud parteid Oktoobrirevolutsioonile ja Esimesele maailmasõjale järgnenud kapitalismi terava kriisi ja klassivõitluse tõusu olukorras võitlust igapäevaste nõudmistest. Neil aastail valitses arvamus, et sotsialistliku revolutsiooni vahetus läheduses juhib võitlus osaliste nõudmistest eest proletariaadi tähelepanu kõrvale põhiülesannetest. Oldi veendunud, et sotsialistlik revolutsioon võidab õige pea tähtsamates Lääne-Euroopa maades ja et sellele järgneb sotsialistliku tootmisviisi kiire võit kogu Euroopas. Selline arvamus tõukas paljusid parteitöötajaid kapitalistlikes maades subjektivismi, pahempoolitsevale etteruttamisele rahvahulkade liikumisest. Taolisel seisukohal asusid ka mitmed tolaeagsed väljapaistvad rahvusvahelise kommunistliku liikumise tegelased.³² Ka Kominterni I ja II kongress eitasid vajadust võidelda tööliklassi igapäevaste osaliste nõudmistest eest.³³ Alles Kominterni III kongress võttis V. I. Lenini otsesel juhtimisel väljatöötatud teesides taktika kohta vastu eri osa, mis kannab pealkirja: «Osaline võitlus ja osalised nõudmised».³⁴

Ka Eestis asusid mõned kommunistid EKP programmi koostamise ajal seisukohal, et kuna ülemaailmne proletaarne revolutsioon on lähedal, siis ei ole osaliste nõudmistest esitamine põhjendatud. Muu seas osutab sellele ka partei programmi käsitlev osa EKP Keskkomitee aruandes Kominterni Täitevkomiteele EKP I kongressi kohta. Selles öeldakse selgituseks, et «programmi põhiseisukohad viidi esmakordselt ellu 1917. aasta oktoobrist 1918. aasta veebruarini VNFSV dekreetidena ja Eestimaa Täitevkomitee otsustena, ja seejärel uuesti 1918. aasta novembris ja detsembris ning 1919. aasta esimesel poolel Eesti Tõõrahva Kommuuni dekreetidena ja otsustena».³⁵

Et EKP I kongressil vastuvõetud programmilised põhilaused ei fikseerinud Eesti kommunistide tegevuskava võitluseks kodanlase diktatuuri tingimustes, vaid perspektiivselt,

³⁰ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, lk. 79.

³¹ В. И. Архангельский. Коммунистическая партия Эстонии — организатор и руководитель революционной борьбы рабочего класса в 1920—1924 годы, lk. 94.

³² Vt. Основные этапы мирового революционного процесса после Октября. Под редакцией акад. Е. М. Жукова. М., 1968, lk. 40—50.

³³ Коммунистический Интернационал в документах, lk. 64, 122—123.

³⁴ Sealsamas, lk. 140.

³⁵ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, lk. 105.

pärast võimuhaaramist relvastatud võitluse teel. Seepärast polnudki neis eraldi midagi öeldud võitlusest töölisklassi osaliste nõudmiste eest ning EKP Keskkomiteel tuli hiljem korduvalt selgitada, et kommunistid peavad organiseerima võitlust ka töötajate igapäevaste vajaduste rahuldamise eest kodanliku diktatuuri tingimustes. Nõudmiste esitamist, mille realiseerimine oleks töötajate elu- ja töötingimusi teatud määral parandanud, tuli kasutada rahvahulkade revolutsioonilisse liikumisse kaasatõmbamiseks.

EKP I kongressil vastuvõetud programm kajastas üldiselt õigesti Eesti töörahva elulisi vajadusi ja ammuseid nõudmisi. Ta määras konspektiivselt kindlaks võitluse eesmärgi ja oli põhimõtteliseks aluseks partei kogu edaspidisele tegevusele.

1920-ndate aastate teisel poolel lülitus proletariaadi klassivõitlusele palju noori, uusi jõude, kelle võitluskogemused olid veel napid ja kellel puudus vajalik poliitiline karastumus. Neile oli vaja põhjalikumalt selgitada EKP võitluse eesmärgi ja taktikat. Nii kerkis päevakorraks EKP üksikasjalikuma programmi koostamise vajadus. Muidugi jäi võitluse peaeesmärgiks endiselt kodanluse võimu kukutamine ning selles osas ei saanud uus programm tuua mingisuguseid sisulisi muutusi. Kuid temas oli vaja sügavamalt ja üksikasjalikumalt analüüsida kodanliku Eesti toleaeget majanduslikku ja poliitilist olukorda ning arvestada vahepeal toimunud muutusi. Partei ees seisvad ülesanded tuli kindlaks määrata konkreetsemalt ja kõrvaldada 1920. aasta programmilistes põhilausetes esinevad puudujäägid. Tuginedes Kommunistliku Internatsionaali VI kongressil (1928. a.) vastuvõetud Kominterni programmile, võttis EKP 1929. aasta jaanuarikonverents vastu uue programmi, milles oli edasi arendatud 1920. aastal vastuvõetud programmi seisukohti.

EKP 1929. aasta programm jäi Eestimaa parteiorganisatsiooni võitluse suunajaks 1940. aastani. Nõukogude võimu taaskehtestamine ja Eesti NSV astumine NSV Liidu koosseisu tähendas EKP programmi põhiolete täitmist. Pärast EKP vastuvõtmist ÜK(b)P koosseisu sai ÜK(b)P programm taas ka Eesti kommunistide võitlusjuhendiks, millest lähtuti sotsialismi ehitamisel.

*

Eestimaa parteiorganisatsiooni tegutsemahakkamine Kommunistliku Internatsionaali sektsoonina tingis olulisi muudatusi ka tema struktuuris. Need muudatused fikseeriti partei põhikirjas, mis samuti vastu võeti EKP I kongressil. Kui programmis olid fikseeritud partei põhieesmärgid ja ülesanded, siis põhikiri määras kindlaks need organisatsioonilised vormid, mis pidid tagama partei ees seisvate ülesannete täitmise.

EKP põhikirja väljatöötamine toimus analoogiliselt programmi koostamisega. Põhikirja projekti pani 1920. aasta sügisel kirja O. Rästas, kes tollal viibis Eestis pörandaall. Korduvalt arutas seda projekti partei Keskkomitee. 1920. aasta oktoobris saadeti põhikirja projekt Keskkomitee välismaa büroo liikmetele seisukoha võtmiseks. Ühtlasi paluti teatada, missuguseid muudatusi tuleks projektis teha enne tema esitamist kongressile.³⁶

EKP I kongressil tutvustas põhikirja projekti O. Rästas. Põhikiri, mis koosnes kolmeteistkümnest paragrahvist, võeti vastu ühel häälel. Temas oli kindlaks määratud, kes võib olla partei liige, millised on partei liikme kohustused ja õigused, missugune on partei struktuur, missugused tema kõrgemad ja kohalikud organid ning millised on nende vastastikused suhted, missugused on parteiorganisatsioonide-kollektiivide ülesanded.

Põhikirja järgi koosnes EKP kollektiividest-rakukestest. Suuremates kollektiivides valiti parteitöö juhtimiseks büroo. Tallinnas, Narvas, Tartus ja Pärnus liitusid kollektiivid linnaorganisatsiooniks ja valisid linnakomitee, maakondades aga — maakonnaorganisatsioonideks, keda juhtis maakonnakomitee. Sidemete loomiseks massidega pidi iga EKP liige olema ka oma tööalale vastava ametiühingu liige. EKP kõrgeimaks organiks oli EKP kongress. Põhikirjas oli fikseeritud ka partei kongresside ja konverentside kokkukutsumise ning Keskkomitee moodustamise kord.

EKP organisatsioonilise struktuuri põhiprintsiibiks oli demokraatlik tsentralism. Kuna aga partei pidi tegutsema illegaalselt, siis ei saanud ta iga küsimuse otsustamisel seda põhimõtet täiel määral kasutada ning pidi andma oma juhtivatele organitele õiguse vaja-

³⁶ EKPA, f. 25, nim. 1, s.-ü. 112, l. 51.

duse korral kiiresti vastu võtta tähtsaid otsuseid ja koopteerida uusi liikmeid. Tegutsedes illegaalse revolutsioonilise parteina kodanlikus riigis, pidi EKP õppima ühendama pörandalust tööd legaalsega.

Kongressil vastuvõetud EKP põhikiri oli täies kooskõlas Kominterni II kongressi otsusega «Kommunistliku partei osast proletaarses revolutsioonis».³⁷ Ta sai partei vankumatuks aluseks, põhiseaduseks, millest juhendusid kõik parteiorganisatsioonid ja iga EKP liige oma praktilises tegevuses. Partei põhikirja väljatöötamine ja vastuvõtmine tähendas Eestimaa Kommunistliku Partei (III Internatsionaali sektsiooni) kui Eesti proletariaadi võitlusorgani lõplikku väljakujunemist.

EKP I kongressi järgmiseks päevakorrapunktiks oli partei lähemate ülesannete kindlaksmääramine. Siin arutati EKP illegaalsete töövormide seostamist legaalse tööga, eriti aga parteiorganisatsiooni suhtumist I Riigikogu valimistesse, mis tol ajal ees seisis.

Kongress kiitis Eesti Keskkomitee seisukoha Riigikogu valimistest osavõtmise küsimuses heaks. Vastuvõetud otsuses konstateeriti, et «parteil hindab riigikogu valimisi kui üht abinõu töörahva hulkade äratamiseks revolutsioonile».³⁸ Kuna aga valimistel oli parteil võimatu esineda oma nimekirjadega, otsustas kongress koostada ühise nimekirja Tallinna Ametiühingute Kesknõukoguga. I Riigikogu valimised, mis toimusid 27.—29. novembrini 1920, kinnitasid täiel määral EKP I kongressil kindlaksmääratud taktika õigsust.³⁹

Viimaseks päevakorrapunktiks oli üheksaliikmelise Keskkomitee ja kolmeliikmelise revisjonikomisjoni valimine. Keskkomiteesse valiti J. Anvelt, V. Kingissepp, J. Kreuks, P. Lepp, M. Likemets, H. Pöögelmann, J. Rästas, O. Rästas ja R. Vakmann.⁴⁰ Uue Keskkomitee valimine toimus kongressil vastuvõetud põhikirja paragrahvi 13 kohaselt, mille järgi rohkem kui pooled Keskkomitee liikmetest pidid asuma Eestis, ülejäänud aga, vähemalt kaks, moodustasid Keskkomitee välismaa büroo. Kongressil valitud Keskkomitee üheksast liikmest tegutsesid kongressi ajal Eestis pörandaal kuus liiget.⁴¹

Keskkomitee hakkas töötama kollektiivse organina: kõik tähtsamad küsimused arutati ühiselt läbi ning alles seejärel võeti vastu otsus. Oma esimesel koosolekul pärast kongressi moodustas EKP Keskkomitee kolmeliikmelise poliitbüroo,⁴² kuhu valiti V. Kingissepp, O. Rästas ja R. Vakmann. Pärast R. Vakmanni lahkumist Eestist 1921. aasta algul asendas teda poliitbüroos J. Kreuks. Poliitbüroo juhtis kogu EKP poliitilist võitlust kongressi ja Keskkomitee otsuste raamides. Tema ülesandeks oli jooksvas töös parteiorganisatsioonidele konkreetsete juhtnõuandmine, partei väljaannete toimetamine, suhtlemine teiste, vennalike kommunistlike parteidega, samuti esinimine Keskkomitee nimel, kui Keskkomitee pleenumit ei saanud kiiresti kokku kutsuda. Poliitbüroos kujunes välja kindel tööjaotus: V. Kingissepp juhtis parteitööd legaalsetes tööorganisatsioonides, partei trükiste väljaandmist ja hiljem ka Riigikogu ning omavalitsuste kommunistlike töölisfraktsioonide tööd; O. Rästas suunas kogu partei organisatsioonilist tööd ning juhtis vastutavaid organisaatoreid maakondades; J. Kreuksi hooleks jäi parteiorganisatsioonide töö suunamine peamiselt Tallinnas ja kodanliku Eesti sõjaväes, samuti töö noorte hulgas.

³⁷ Коммунистический Интернационал в документах, lk. 104—110.

³⁸ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, lk. 67, 91, 105.

³⁹ EKPA, f. 6495, nim. 1, s. ü. 70, l. 6.

⁴⁰ Lähemalt vt. Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. II osa. Tallinn, 1963, lk. 44.

⁴¹ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress, lk. 105.

⁴² Sealsamas, lk. 92.

*

EKP I kongress saatis V. I. Leninile telegrammi, milles teda ühel meel tervitati kui rahvusvahelise proletaarsete revolutsiooni juhti ja kinnitati, et «Eesti töörahvas, kes enda turjal on kõik sotside ja valgekaartlaste režiimi «headused» ära proovinud, sammub kõrvalekaldumatult kommunistliku revolutsiooni poole» [sõrendus minu — A. L.].⁴³

Vennalik ja sügavast proletaarsete internatsionalismi vaimust kantud tervitus läkitati Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee presiidiumi kaudu Oktoobrirevolutsiooni kolmanda aastapäeva puhul Nõukogude Venemaa töörahvale. «Nõukogude Venemaa olemasolu kolmas aastapäev,» märgiti selles, «on määratu suure ajaloolise tähtsusega sündmus ja ka tõukeks rahvusvahelisele kommunistlikule revolutsioonile. Eestimaa Kommunistliku Partei, keda klassisõjas tabasid rasked kaotused, muutub iga päevaga tugevamaks ja toob varsti Venemaa proletariaadi juurde tema Eesti väesalga — Eestimaa proletariaadi.»⁴⁴

EKP I kongress võttis vastu ka manifesti Eesti töörahvale.⁴⁵ Selles rõhutati, et mitte Eesti tööliklass ja rahvas ei sõdinud Kodusõjas Nõukogude Vabariigi vastu ega käinud «rahustamas» Lätimaad. Seda tegi kodanlus, kes sõdis ka Eesti tööliklassi ja rahva vastu, heites ta vägivallaga oma võimu alla. Kuid klassiteadlikum osa Eesti töörahvast astus juba kodanliku diktatuuri kehtestamisel selle vastu välja. «Oma kaks tuhat viissada paremat poega ja tüdarta on Eesti töörahvas kaotanud selles võitluses.» Proletaarse revolutsiooni kohta öeldi manifestis: «Eesti proletariaat haarab võimu siis, kui tema jõud küllalt tugev on, et avalikku sõjariistust võitlusse astuda ja kui rahvusvaheline seisukord teda kaitseb välismaa valgekaartlaste appitõttamise eest Eesti kodanlusele.»⁴⁶ Eesti töörahva poole pöörduiti manifestis töötusega: «Eestimaal on kommunistid näidanud, et nad oskavad võidelda ja surra. Aga nad saavad näitama, et nad töörahva eesotsas ka võita oskavad!»⁴⁷

Kuulutades Eestimaa Kommunistliku Partei I kongressi lõppenuks, ütles kongressi juhataja R. Vakmann: «Kongress on ühel häälel vastu võtnud Eestimaa Kommunistliku Partei programmi ja põhikirja. Sellega on kindel vankumata alus pandud Eestimaa Kommunistlikule Parteile. Loodan, et saadikud kongressi poolt kindlaks määratud Eesti proletariaadi revolutsioonilise klassivõitluse juhtnõuori kohtadele laiali kannavad ja seal seda klassivõitlust järeljätmatult jätkavad!»⁴⁸

EKP I kongress viis lõpule EKP konstitueerimise, mis tegelikult oli alanud juba 1918. aasta teisel poolel.

Kongressil vastuvõetud resolutsioonid partei ülesannete ja töö organiseerimise kohta, EKP programm ja partei põhikirja said kindlateks juhenditeks võitluses töörahva võimu eest. Kongressi otsustel oli suur tähtsus rahva hulgas tehtava kasvatustöö tõhustamisel, eriti aga illegaalse ja legaalse töö ühendamisel tegelikus töös.

Kõikides kongressi otsustes ja dokumentides kajastub partei ja kogu töörahva tole- aegne peaaeslane — kodanliku võimu kukutamine ja nõukogude võimu taaskehtestamine Eestis. Seega tähistas kongress uue etapi algust Eesti töörahva võitluses sotsialistliku revolutsiooni eest.

*

Raske ja ohvririkas oli Eestimaa Kommunistliku Partei tee vabadusele, nõukogude võimu taaskehtestamisele.

Võit saabus 1940. aastal, mil realiseeriti EKP I kongressi manifestis antud lubadus, et Eesti proletariaat haarab võimu siis, kui ta on selleks küllalt tugev ja kui rahvusvaheline olukord on selleks küllalt soodne.

⁴³ Sealsamas, lk. 85.

⁴⁴ Sealsamas.

⁴⁵ Sealsamas, lk. 82—84.

⁴⁶ Sealsamas, lk. 84.

⁴⁷ Sealsamas.

⁴⁸ Sealsamas, lk. 69.

8. oktoobril 1940 võttis ÜK(b)P Keskkomitee vastu otsuse arvata Eestimaa Kommunistlik Partei Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei koosseisu kui üks selle organisatsiooni. Nii leidis kinnitust ka see EKP I kongressi seisukoht, et võidurikas tööraha revolutsioon Eestis ühendab EKP taas Venemaa Kommunistliku (bolševike) Parteiga.

Eestimaa Kommunistlik Partei sai nüüd jälle suure Lenini partei üheks võitlusalgaks.

EKP Keskkomitee
Partei Ajaloo Instituut

Toimetusse saabunud
4. VIII 1970

А. ЛИБМАН

ПЕРВЫЙ СЪЕЗД КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЭСТОНИИ

Резюме

Поражение пролетариата Эстонии в гражданской войне поставило перед местными коммунистами задачи, отличные от тех, что стояли перед коммунистами Советской России. В то время как РКП(б) в качестве правящей партии решала вопросы социалистического строительства, коммунистам, пролетариату Эстонии приходилось заниматься организацией и собиранием сил для решающего наступления на буржуазию. То, что в Эстонии была установлена и продолжала временно сохраняться диктатура буржуазии, определяло и новое положение Эстляндской организации Коммунистической партии, которая теперь должна была действовать как отдельная организация, как секция III Интернационала. Эстляндская партийная организация вышла из состава РКП(б), куда она входила со времени своего возникновения. В соответствии с предложением Эстляндского Центрального Комитета 22 июня 1920 года Политбюро ЦК РКП(б) одобрило вхождение Эстляндской партийной организации непосредственно в состав Коминтерна на правах его секции. В той исторической обстановке создание КПЭ как секции III Интернационала было, безусловно, необходимо.

Чтобы подвести итоги работы за последнее время, принять программу и устав партии, определить тактику по сплочению трудящихся масс вокруг Коммунистической партии и мобилизации их на борьбу за восстановление Советской власти, Эстляндский Центральный Комитет развернул подготовку к созыву первого съезда, который собрался нелегально в Таллине 5 ноября 1920 года.

На съезде были представлены партийные организации Таллина, Нарвы, Харьковского и Вильяндского уездов. К тому времени в партии насчитывалось около 700 членов, приблизительно 20 процентов из них находилось в буржуазных тюрьмах. Политическое влияние и вес партии были значительно выше, чем ее численный состав.

В отчетном докладе о деятельности Эстляндского Центрального Комитета В. Кингисепп отметил, что политическая линия партии с конца 1918 года (т. е. со времени создания Эстляндского Центрального Комитета) вплоть до съезда определялась коренными задачами соответствующих этапов борьбы, которые заключались: 1) в активном участии партии в гражданской войне против империалистов Запада, эстонской буржуазии и русских белогвардейцев, 2) начиная с июля 1919 года (т. е. с момента прекращения деятельности Эстляндской трудовой коммуны) в борьбе за мир между буржуазной Эстонией и РСФСР и 3) с февраля 1920 года (т. е. с момента подписания Тартуского мира) в осуществлении руководства классовой борьбой эстонского пролетариата в условиях буржуазной диктатуры.

Первый съезд Эстляндской партийной организации единогласно решил в соответствии со структурой Коминтерна впредь именовать партию Коммунистической партией Эстонии. Съезд заявил о непоколебимой поддержке Советской России, о верности КПЭ принципам пролетарского интернационализма.

Чрезвычайно важным итогом I съезда было принятие программы («Программные тезисы Коммунистической партии Эстонии») и устава КПЭ.

Программа КПЭ в общем правильно отражала жизненные интересы и давние чаяния эстонских трудящихся. Однако при составлении ее не были учтены интересы различных социальных групп сельских трудящихся. Но несмотря на имевшиеся в программе недостатки, она была конкретным руководством к действию, для партии жизненно необходимым. Позднее КПЭ пересмотрела свои позиции по аграрному вопросу и здесь также была выработана правильная платформа.

Принятый съездом устав КПЭ состоял из 13 параграфов и определял, кто может быть членом партии, каковы обязанности и права члена партии, структуру партии, ее высшие и местные органы, их взаимоотношения и задачи партийных организаций.

Съезд одобрил точку зрения Эстляндского Центрального Комитета по вопросу об участии в выборах в Государственное собрание. Поскольку партия не могла выступить на выборах со своим списком, съезд постановил составить общий с Таллинским Центральным Советом профсоюзов список.

Съезд избрал руководящие органы КПЭ, принял манифест к трудовому народу Эстонии и послал приветствие В. И. Ленину.

Первый съезд завершил конституирование КПЭ, которое фактически началось уже во второй половине 1918 года. Принятые съездом резолюции о задачах и организации работы партии, программа и устав стали руководством в борьбе за власть народа. Все решения и документы съезда отражают основную тогда задачу партии и трудового народа — свержение власти буржуазии и восстановление Советской власти в Эстонии. Съезд ознаменовал собой начало нового этапа в борьбе эстонских трудящихся за социалистическую революцию.

Трудным был путь КПЭ к свободе. Победа пришла в 1940 году, когда в Эстонии была восстановлена Советская власть. В июньские и июльские дни 1940 года сбылись слова Манифеста I съезда КПЭ о том, что пролетариат Эстонии возьмет власть тогда, когда окажется для этого достаточно сильным и когда международная обстановка будет благоприятствовать этому.

8 октября 1940 года Центральный Комитет ВКП(б) принял решение о вхождении КПЭ в состав ВКП(б) в качестве одной из ее организаций. Таким образом, подтвердилось и предсказание I съезда КПЭ о том, что победоносная революция трудящихся Эстонии воссоединит КПЭ с Российской Коммунистической партией (большевиков).

*Институт истории
ЦК Коммунистической партии Эстонии*

Поступила в редакцию
4/VIII 1970

A. LIEBMAN

DER ERSTE PARTEITAG DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI ESTLANDS

Zusammenfassung

Die Niederlage des estnischen Proletariats im Bürgerkrieg bedingte für die estnischen Kommunisten ganz andere Aufgaben als die, welche vor den Kommunisten Sowjetrußlands standen. Während die RKP(B) als die regierende Partei Fragen des sozialistischen Aufbaus zu lösen hatte, befaßten sich die Kommunisten und das Proletariat in Estland mit Organisationsfragen und mit der Vorbereitung eines entscheidenden Ansturmes gegen die Bourgeoisie. Die Tatsache, daß die bürgerliche Diktatur sich in Estland zeitweilig gefestigt hatte und das Steuer behielt, war auch für den neuen Status der Estländischen Organisation der Kommunistischen Partei ausschlaggebend. Sie mußte nunmehr als eine selbständige Organisation, als eine Sektion der III Internationale funktionieren. Somit löste sich die estländische Parteiorganisation von der RKP(B), zu welcher sie seit ihrer Entstehung gehört hatte. Im Einklang mit dem entsprechenden Vorschlag des Estländischen Zentralkomitees billigte das Politbüro des Zentralkomitees der RKP(B) am 22. Juni 1920 die unmittelbare Aufnahme der estländischen Parteiorganisation in die Komintern. In der damaligen geschichtlichen Situation war dieser Schritt absolut notwendig.

Die estländische Parteiorganisation hatte nun die Tätigkeitsbilanz der letzten Jahre zu ziehen, das Parteiprogramm und das Parteistatut anzunehmen, sowie eine Taktik auszuarbeiten, die es ermöglichen würde, die Werktätigen um die kommunistische Partei zu scharen und auf die Wiederherstellung der Sowjetmacht zu richten. Zur Erfüllung dieser Aufgaben rief das Estländische Zentralkomitee den ersten Parteitag zusammen, der am 5. November 1920 illegal in Tallinn zusammentrat.

Es war die Vertretung der Parteiorganisationen Tallinns, Narvas und der Landkreise Harjumaa und Viljandimaa. Zu diesem Zeitpunkt zählte die Partei rund 700 Mitglieder, von denen etwa 20% in bürgerlichen Gefängnissen saßen. Der politische Einfluß und die Bedeutung der Partei waren aber viel größer als ihr zahlenmäßiger Bestand.

In seinem Bericht über die Tätigkeit des Estländischen Zentralkomitees sagte V. Kinnissepp, daß die politische Linie der Partei vom Ende des Jahres 1918 (als das Estländische Zentralkomitee geschaffen wurde) bis zum Parteitag voll und ganz den Aufgaben der entsprechenden Etappen des Kampfes angepaßt war. Diese Aufgaben waren die folgenden:

1) aktive Teilnahme der Partei am Bürgerkrieg gegen die Imperialisten des Westens, gegen die estnische Bourgeoisie und gegen die russischen Weißgardisten; 2) seit dem Juli 1919 (d. h. seit der Einstellung der Tätigkeit der Estländischen Arbeiterkommune) — Anstreben eines Friedens zwischen dem bürgerlichen Estland und Sowjetrußland; 3) seit dem Februar 1920 (d. h. seit der Unterzeichnung des Tartuer Friedensvertrages) — Lenken des Klassenkampfes des estnischen Proletariats in den Verhältnissen der bürgerlichen Diktatur.

Im Einklang mit der Struktur der Komintern beschloß der erste Parteitag einstimmig, daß die Partei weiterhin die Kommunistische Partei Estlands heißen würde. Auch beschloß er, Sowjetrußland voll zu unterstützen und den Prinzipien des proletarischen Internationalismus treu zu bleiben.

Ein überaus wichtiges Ergebnis des I. Parteitages war die Bestätigung des Parteiprogramms (der «Programmthesen der Kommunistischen Partei Estlands») und des Statutes der KPE.

Das Programm der KPE widerspiegelte im allgemeinen sehr richtig die Lebensinteressen und Hoffnungen der estnischen Werktätigen. Doch fanden im Programm die Interessen verschiedener sozialer Gruppen der Landbevölkerung keine Berücksichtigung. Trotz dieser Mängel bildete aber das Programm die konkrete Anleitung zum Handeln, für die Partei absolut notwendig. Im weiteren wurden die Standpunkte in der Agrarfrage von der KPE überprüft und berichtigt.

Das vom Parteitag gutgeheißene Statut der KPE umfaßte 13 Paragraphen, die es festsetzten, wer Parteimitglied werden konnte und worin die Rechte und Verpflichtungen eines Mitglieds bestanden; ferner wurde die Struktur der Partei und deren höheren und lokalen Organe festgesetzt, desgleichen ihre Wechselbeziehungen und die Aufgaben der Parteiorganisationen — der Kollektive.

Der Parteitag billigte den Standpunkt des Estländischen Zentralkomitees hinsichtlich der Teilnahme an den Parlamentswahlen: insofern die Partei nicht in der Lage war, eine eigene Wahlliste vorzulegen, wurde beschlossen, sich der Liste des Tallinner Zentralrates der Gewerkschaften anzuschließen.

Schließlich wurden vom Parteitag die leitenden Organe der KPE gewählt, ein Manifest an die Werktätigen Estlands und eine Grußbotschaft an W. I. Lenin gerichtet.

Somit führte der I. Parteitag das Konstituieren der KPE zu Ende, das faktisch bereits Mitte 1918 eingeleitet worden war. Die angenommenen Resolutionen über die Aufgaben der Partei und über die Organisation ihrer Tätigkeit wurden zu einer strikten Anleitung zum Kampf um die Macht des Volkes. Alle Bestimmungen und Dokumente des Parteitages streben ein Ziel an, welches damals die Hauptaufgabe der Partei und des Arbeitsvolkes bildete: den Sturz der bürgerlichen Diktatur und die Wiederherstellung der Sowjetmacht in Estland. So kennzeichnete der Parteitag den Anfang einer neuen Etappe im Kampfe der estnischen Werktätigen um die sozialistische Revolution.

Schwer hatte die KPE um die Freiheit zu ringen. Der Sieg kam in 1940 mit der Proklamierung der Sowjetmacht. In den Juni- und Julitagen 1940 gingen die Worte des Manifests des I. Parteitages der KPE in Erfüllung, — daß nämlich das estnische Proletariat die Macht ergreifen werde, sobald es stark genug sein und von der internationalen Situation begünstigt sein werde.

Am 8. Oktober 1940 wurde die KPE in den Bestand der Kommunistischen Partei der Sowjetunion als eine ihrer Organisationen aufgenommen. Auch dieses Ereignis ist vom I. Parteitag der KPE für den Fall eines Sieges der sozialistischen Revolution in Estland vorausgesagt worden.

*Institut für Parteigeschichte
beim Zentralkomitee der KPE*

Eingegangen
am 4. Aug. 1970